

UVOD

Između svih bića čovjek se ističe kao jedino razumno biće. Razumnost znači vrstu umne spoznaje koja je okarakterizirana diskurzivnim promišljanjem, procesom u kojem čovjek, pokrenut svojom razumnošću, polazeći od izvornih umnih datosti, zaključivanjem dohvaća stvarnost na dubljoj racionalnoj razini. Čovjek se tako kao razumno biće uzdiže nad sva nerazumna bića, ali budući da je razum umnost koja je diskurzivna, nje ga ipak mogu nadići i nadilaze neka druga umna bića. Ona su primjerice Bog i anđeli. U tih bića spoznaja je potpuno intuitivna bez ikakvog promišljanja, odnosno bez diskurzivnosti. Sama po sebi, razumnost je okarakterizirana specifičnim pitanjem „zašto?“, kojim se traži krajnji odgovor na samim granicama racionalnosti. Stoga je čovjek jedino biće koje se pita „zašto?“ jer bića niža od čovjeka nisu u stanju ništa pitati, a anđeli se, prema određenjima vlastite naravi, ne pitaju o stvarnosti i njezinim razlozima, već samo o tome kako se prema njoj odnositi i kako u skladu s njom djelovati u valjanom odnosu prema Bogu i njegovoj volji. Naposljetku, sam Bog, budući da sve zna, nema se što pitati.

Čovjek je tako jedinstven, kao biće pitanja, ima narav koja je takva da vlastito življenje u svijetu ne ostavlja bez pitanja „zašto?“, i to ne samo djelomično „zašto neke partikularne stvarnosti?“, nego potpuno, „zašto sveukupna stvarnost?“. Ne pita se čovjek samo za neki zašto, tj. zašto je neko „jest“, nego se pita zašto

kao takvo, tj. zašto svako „jest” uopće „jest”. U konačnici se svako takvo pitanje svodi na posljednje pitanje: zašto svako „jest” „jest”? Dakle, čovjek je po naravi biće pitanja, i to biće sveobuhvatnog metafizičkog pitanja: pitanja o zadnjem zašto sveukupne stvarnosti, pitanja o smislu (λόγος) stvarnosti kao takve, pitanja o „jest” svakog „jest” ukoliko „jest”, tj. pitanja o svakom „jest” zašto „jest”.¹ Aristotel nam je pokazao kako je ljudska težnja za znanjem, koju on u prvoj rečenici svoje *Metafizike* — „svi ljudi teže znanju po naravi”² – definira kao svojstvenu ljudskoj naravi, jest metafizičkoga dosega. Štoviše, da se u tom metafizičkom dosegu nalazi racionalni temelj (*ultima ratio*) za svaku drugu racionalnost.

Cilj ove knjige je da, prikazujući i uspoređujući metafizike petorice velikana metafizičke misli: Aristotela, svetoga Tome Akvinskoga, svetoga Bonaventure, blaženoga Dunsca Scotusa i Francisca Suáreza, iznjedri uvid u mogućnosti njihovih specifičnih metafizika. Iako sva petorica filozofa drže da je nužno da je temeljno počelo stvarnosti i svake njezine racionalnosti Bog, koji je metafizički radikalno različit od svih drugih bića, njihova objašnjenja te metafizičke razlike i odnosa između Prvog počela i ostalih bića čine njihove metafizike različito utemeljenima, time i bitno različitima. Slijedom tog objašnjenja navedene metafizike dobivaju svoju specifičnu vlastitost tako da im možemo pridjevnuti prikladno ime utemeljeno na njihovim specifičnim karakteristikama. Tako imamo Aristotelovu metafiziku supstancije, Tominu metafiziku bitka, Bonaventurinu i Scotusovu metafiziku biti te Suárezovu metafiziku bića. Budući da Tomina metafizika bitka, kao jedina

¹ Ivan Pavao II., Enciklika *Fides et ratio*, n. 22.

² Aristotel, *Metafizika*, A1, 980a1.

od navedenih, postavlja u sastavu samog bića jednu zbiljnost koja ontološki transcendiraju zbiljnost forme, u radu ćemo ostale četiri metafizike uspoređivati s njom upravo prema spomenutoj razlikovnoj karakteristici. To ćemo napraviti tako da ukažemo kako niti jedna od četiri metafizike koje poimaju neku vrstu forme kao zadnju zbiljnost bića, nema toliku sveobuhvatnost kao što je slučaj s metafizikom bitka. Stoga smo rad podijelili u četiri dijela: u prvom dijelu iznosimo povijesni razvoj poimanja participacije iz kojeg se vide razlozi koji su sv. Tomu potaknuli da postavi upravo bitak, a ne neku formalnost, za transcendentalni uzrok bića. U drugom ćemo dijelu pokazati kako Tomina metafizika bitka nadilazi Aristotelovu metafiziku supstancije, a u trećem ćemo dijelu iznijeti argumentaciju kako metafizika bitka sv. Tome pruža bolje objašnjenje metafizičke strukture bića od metafizike biti sv. Bonaventure i bl. Dunsca Scotusa. Konačno, u četvrtomu dijelu rasvijetlit ćemo razloge koji su naveli Suáreza da svoj fokus stavi na metafiziku bića, koje su ontološke posljedice takve odluke te koje su slabosti takve metafizike u usporedbi s metafizikom bitka.

SADRŽAJ

UVOD	7
------------	---

I. DIO BITAK I PARTICIPACIJA

Uvod	11
I. POVIJEST PARTICIPACIJE	14
1 Problematika moderne i suvremene metafizike	14
2 Etimologija – o značenju pojma	20
3 Povijesni pregled	24
3.1. Glavni izvori koji su utjecali na tomističko razumijevanje participacije	24
3.2. Platon	25
3.3 Aristotel	28
3.4 Neoplatonizam	31
3.5 Augustin	35
3.6 Pseudo-Dionizije Areopagit	37
3.7 Boetije	40
3.8 De Causis	42
3.9 Avicenna	44
II AKT BIVSTVOVANJA – PARTICIPACIJA NA BITKU	47
4. Porfirije i predikamentalno participiranje – ulazak u transcendentalno participiranje	49
5 Metafizički pregled	53
5.1 Predikamentalno participiranje	55
5.2 Transcendentalno participiranje	57

6. Tomistički novitet – novo poimanje participacije – Bitak, akt svih aktova	60
6.1 Uzročnost i participacija	64
Zaključak	68

II. DIO

METAFIZIKA BITKA TRANSCENDIRA METAFIZIKU FORME

Uvod	71
1 Aristotelova pozicija	73
1.1 Što je za Aristotela biće kao biće?	74
1.2 Što je supstancija za Aristotela?	77
1.3 Pokretanje Nepokretnog pokretača u svjetlu Aristotelove metafizike supstancije	80
2 Pozicija Tome Akvinskog	81
2.1 Dvije razine Akvinčeve metafizike	83
3 Metafizičke posljedice razlike odnosa Prvoga počela i ostale stvarnosti, ovisno o shvaćanju zadnje zbiljnosti bića	87
Zaključak	91

III. DIO

METAFIZIKA BITKA JE SUPERIORNA METAFIZICI BÎTI

Uvod	93
1 Što je biće? Koja je njegova metafizička struktura?	94
1.1 Počela bića u metafizici bitka	94
1.2 Počela bića u metafizici biti	95
2 Zadnja zbiljnost bića	99
2.1 Tomističko poimanje bitka kao zadnje zbiljnosti	99

2.2 Poimanje forme kao zadnje zbiljnosti implicira mnoštvenost supstancijalnih formi i formalnu distinkciju	101
2.3 Metafizike formalne distinkcije apriorno dokazuju Božje postojanje	103
3 Jednostavnost Božja i složenost stvorenja . .	105
3.1 Poimanje složenosti stvorenja u metafizici bitka	106
3.2 Poimanje složenosti stvorenja u metafizici biti.	107
4 Analogno ili univočno biće?	111
4.1 Analogija bića u metafizici bitka	111
4.2 Univočnost bića u metafizici biti	112
4.3 Analogija bića u metafizici biti.	113
5 Individualizacija biti.	114
5.1 Individualizacija biti u metafizici bitka. .	114
5.2 Individualizacija biti u metafizici biti . .	115
6 Metafizike bitka – metafizika biti: prosudba	117
Zaključak	121

IV. DIO

NEMOĆ METAFIZIKE BIĆA DA METAFIZIČKI OBJASNI BIĆE

Uvod	123
1 Suárezova metafizika bića	124
2. Metafizičke posljedice različitog utemeljenja metafizike u tomizmu i suárezijanizmu	130
3 Metafizika bitka ili metafizika bića: prosudba.	151
Zaključak	153
 ZAKLJUČAK	 155